

A romániai magyar folklórgyűjtés számadatai

Románia Szocialista Köztársaság Akadémiája a hazai magyar folklórgyűjtésnek is hajlékot adott. A centenárium alkalmával az ünneplőkhöz csatlakozva, és az Akadémia jó hírnevét a folklorisztika terén is öregbítve, erről a gyűjtőmunkáról közlünk néhány számadatot.

1949-ben új tudományos intézmény alakult: a Folklór Intézet, amely 1962 tavasza óta Románia Szocialista Köztársaság Akadémiája Etnográfiai és Folklór Intézeteként folytatja munkáját. A Központi Intézettel egyidős az Akadémia kolozsvári fiókjának Etnográfiai és Folklór Osztálya is. Ennek egyik feladata — az erdélyi román folklór gyűjtésével együtt — az együttélő magyar nemzetiség folklórnak kutatása, valamint a román—magyar folklórkapcsolatok tanulmányozása. Az Osztály, amely annak idején üres falak közt alakult meg, másfél évtized múltán nemzetközi méretekben is számottevő folklórchívummal — román, magyar és szász folklórranyaggal — rendelkezik.

Az archívum, a folklórjavak technikai rögzítésének, illetőleg a rögzítés módszerének és színvonalának megfelelően három nagy gyűjteményre tagolódik.

Az első a *népköltési gyűjtemény*. Ide kerülnek mindazok a népköltési anyagok, amelyek hallás — vagyis tollbamondás — után, kézzel vannak leírva; ha énekelt fajták (például népdalok, népballadák), akkor dallamuk hiányzik, csak szövegük van rögzítve.

A népköltési archívum leltári számozása 01-től kezdődik, és 1966. május 1-én, amidőn kimutatásunkat lezártuk, 06562-nél tartott. Az itt őrzött romániai magyar népköltési alkotások száma kevés híján 92 000 darab. Azonnal meg kell jegyeznünk, hogy ez az óriási, szinte százezres mennyiség elég nagy arányban úgynevezett „apró műfaj”: közmondás, találós kérdés, táncszó, gyermekvers és hasonló. Egy részükhöz szervezett gyűjtőmozgalmak útján jutottunk hozzá. Így 1954-ben a *Művelődési Útmutató* pályázata több mint 5000 találós kérdést hozott a felszínre; 1958-ban a *Pionír* gyűjtői 17 000, a következő évben a *Napsugár* pályázói ugyanannyi közmondást-szólást gyűjtöttek össze. Az archívumnak ez a része természetesen más műfajokat: kisebb-nagyobb számban a népköltészet valamennyi fajtáját felöleli.

A népköltési archívum az elkövetkező időkben is gyarapodni fog, amennyiben sikerül a műkedvelő gyűjtők (tanárok, tanítók, diákok) munkakedvét felkeltenünk, gyűjtőmozgalmakat és gyűjtési pályázatokat szerveznünk. Kezdetben, amíg magnetofont nem használtunk, hallás utáni gyűjtéseinkkel mi, az Osztály belső munkatársai, szintén az archívumnak ezt a részét gyarapítottuk. Ma is így jegyezzük le mindazon apró szövegek százait, amelyek nem igényelnek magnetofon-felvételt. Eszerint tehát a népköltési gyűjtemény gyors ütemben növekszik.

Az archívum második nagy része a *népzenei gyűjtemény*. Itt őrizzük mindazokat a szöveg nélküli vagy szöveges népzenei alkotásokat (hangszeres zenét, illetőleg dalokat, balladákat), amelyeknek dallama hallás után van lejegyezve. A népzenei gyűjtemény leltára 1-től 17 164-ig jutott. Mivel a zenei gyűjtés ma már úgyszólván kizárólag magnetofonnal történik, az archívumnak ez a része csak elenyésző kis mértékben, alkalmilag gyarapszik.

Mielőtt a magnetofon-felvételekre térnénk, közbevetőleg az archívum egy ma már többé-kevésbé történeti jelentőségű kisebb részét: a fonográfhengereket kell megemlítenünk. A magnetofon használata előtt (1948—1954), a népzene kutatás fél évszázados hagyományainak megfelelően, a zenei anyag javát fonográffal rögzítettük — a magnetofon feltalálása folytán azonban ez a gépi rögzítés egy csapásra idejét múltá. 542 fonográfhengerünk (Fg) van, két-két perces időtartammal. Egy henger általában két-három ének első versszakát őrzi.

Az archívum technikailag legtökéletesebb és legértékesebb részét 1953-tól a *magnetofonszalagok* alkotják. Magnetofonnal — a fonográfhoz viszonyított hangminőségen és a felvételek gyorsaságán túl — gyakorlatilag úgyszólván korlátlan mennyiségű anyagot lehet rögzíteni; így a dalok, balladák valamenyny veraszakát szalagra vesszük, s a hangszeres zene, valamint a népi próza nagyarányú összegyűjtéséhez is több mint egy évtizede hozzákezdhetünk.

A magnetofonszalagok (Mg) számozása szintén 1-től kezdődik és 1336-nál tart. Az első években, mintegy a 700-as leltári számig, inkább 350 méteres szalagokat használtunk; utóbb rátértünk a könnyebben kezelhető 175 méteres tekercsekre. A felvételek sebessége zene esetében 19, prózánál 9 cm/sec. Egy-egy hosszú mese több egymás utáni szalagon folytatódik, rövid dalokból viszont egy szalagra 25—30 is ráfér. Mivel a magnetofon általánosan használt munkaeszközünk, s mivel a folklórnak lehetőleg minden értékét hangszalagon rögzítjük, magnetofonfelvételeink száma szintén napról napra növekszik.

A magyar népzenei anyagról Almási István összeállítását közöljük. (Az összesítésben a hangszeres zene — a szöveges műfajoknál egyelőre sokkal szerényebb mennyiségével — nincs külön kiemelve, a fonográf felvételek pedig — szintén szerény mennyiségük miatt — a magnetofonfelvételek közé vannak számítva.) Eszerint a zenei gyűjtés eredménye: 9960 hallás utáni lejegyzés és 6140 magnetofon-felvétel, vagyis összesen 16 100 dallam a szövegével.

Az adatok sokaságából most a verses népköltészet legjelentősebb műfaját, a népballadát emeljük ki, annál is inkább, mivel e műfaj gyűjtése, tanulmányozása és rendszerezése Európa-szerte a népköltészet érdeklődés középpontjában van. Népballadanyagunk még e nagyobb távlatban is figyelemre méltó, hisz tudvalevő, hogy például a székely ballada — román és délszláv testvéreivel együtt — már jó évszázada bevonult a nemzetközi tudományos és irodalmi köztudatba. Az archívum három részének megfelelően a balladagyűjtés mérlege összesen 1500 romániai magyar népballada, amelyek közül 280 dal-

lam nélküli balladaszöveg, 630 szöveg dallammal és 590 magnetofon-felvétel.

E másfélezres mennyiség arányainak érzékeltetése céljából az utóbbi évtized három összesítő jellegű magyar balladakiadványának számadataira hivatkozunk. Csanádi Imre — Vargyas Lajos műve (*Röpülj, páva, röpjélj*. Budapest, 1954) 225, az Ortutay Gyuláé (*Magyar népköltészet*, II. Budapest, 1955) 208 magyar népballadát, saját kiadványom pedig (*Jávorfamuzsika*. Bukarest, 1965) 205 romániai magyar népballadát tartalmaz.

A népi prózának szintén legjelentősebb műfajáról, a népmeséről összeállított kimutatásban 770 hallás után gyűjtött és 1240 magnetofonszalagra vett, vagyis összesen 2010 hazai magyar mese szerepel. E mennyiség jelentőségéről fogalmat nyerhetünk, ha tudjuk, hogy népmesekatalógusát Berze Nagy János (*Magyar népmesetípusok*, I—II. Pécs, 1957), amint összeszámoltuk, 1700-nál kevesebb meseváltozat alapján — harminc év alatt — állította össze.

*

Az archívumban fölhalmozott folklórjavak, mérhetetlenül nagy tudományos-művelődési értéküknél fogva, további feladatokra köteleznek. Első a *gyűjtőmunka* meggyorsítása, kiszélesítése és egyenletes elosztása. Noha jelentős területeket hódítottunk meg a kutatás számára, mégis például Erdély déli, nyugati és északkeleti részében még nem folytattunk nagyobb arányú gyűjtőmunkát. Kívánatos volna, hogy egy hosszabb lejáratú — mondjuk húszéves — terv keretében az összes szóba jöhető néprajzi vidéket rendszeresen átfésüljük és egész hazai magyar folklóranyagukat archívumba gyűjtsük. E terv során a földérítés munkájába, sőt magába a gyűjtésbe azokat a műkedvelő folkloristákat is bevonnók, akik ezen a téren oly szívesen szolgálgják a tudományos haladás ügyét.

A nagyarányú gyűjtéssel párhuzamosan kellene folynia a *folklórjavak értékesítésének* is. Nemcsak a kiadás meggyorsítására gondolunk. Mivel az archívumban a folklóranyag napról napra mindjobban felhalmozódik, a kiadásnak nem lehet, de nem is kell a gyűjtéssel lépést tartania; a gyűjtés mindig teljességre törekvő, a kiadás viszont valamilyen szempontból mindig szigorúan válogató jellegű.

A kéziratos folklór bármely mennyiségéről, nemzetközileg jól bevált módszer szerint, a műfaji katalógusok tájékoztatnak. Helyesnek látnók, hogy az akadémiai Haşdeu-díjjal kitüntetett román népballadakatalógus (Al. I. Amzulescu: *Balade populare româneşti*, I—III. Bucureşti, 1964), valamint a kéziratban már elkészült román népi prózai katalógus példáján okulva, a távlati gyűjtési terv megvalósítása közben, azzal párhuzamosan, előkészítjük a romániai magyar népballadakatalógust és a romániai magyar népmesekatalógust. Ezek az archívum egyre növekvő ballada- illetve meseanyagát a hazai és a nemzetközi kutatás számára hozzáférhetővé tennék.

Faragó József